

Szükség van-e úttörő csoportra a kibővülő Európai Unióban?

Inotai András

A kétsésséges Európa gondolata, sőt, egyes területeken gyakorlata nem újkeletű kérdés. Hiszen az integráció szociális kartáját nem fogadta el Nagy-Britannia, Írország és Dánia, és az első két ország kívül maradt a schengeni határokon is. Végül Nagy-Britannia és Dánia – Svédországgal együtt, de ott egyéb akadályok is felmerültek – nem vezette be a közös pénzt, vagyis nem csatlakozott a monetáris unióhoz.

A jelenlegi helyzet annyiban mégis más a korábbiakhoz képest, hogy a „mag”-Európával, az „avantgard”-csoporttal vagy éppen az „úttörő” szerepvállalással kapcsolatos megnyilatkozások a bővítés küszöbén sokasodtak meg, és vezettek nemcsak francia–német, de angol–francia–német szinten is olyan találkozásokhoz, amelyek különféle találgatásokra adtak alkalmat. Több országban keltettek a „kiscsoportos” és „megerősített” integrációval kapcsolatos kijelentések olyan aggodalmat, hogy néhány ország a többiek kárára, illetve azok kihagyásával próbálja meg vezető szerepét kiépíteni vagy megszilárdítani a 25 tagra bővülő közösségben, ami alapvetően ellentétes az integráció szellemével és eddigi gyakorlatával. Nem utolsósorban a csatlakozás küszöbén álló kelet-közép-európai országokban jelentek meg félelmek, hiszen miközben a tárgyalások sarokköve volt, hogy – eltérően a britektől, az írektől vagy a dánoktól – a teljes közösségi joganyagot el kell fogadniuk, és semmiféle végleges kivételt nem élvezhetnek (*opting-out*), az „úttörő” jellegű kezdeményezések joggal keltették azt a látszatot, hogy számukra az EU-n belül másodrangú tagság körvonalazódik. A nehezen cáfolható félelmek egyes esetekben odáig mentek, hogy néhány politikus és szakember a mindenekelőtt francia ihletésű törekvésekben a kibővülő integ-

ráció tudatos kettéosztását, a bővítés következményei elleni egyfajta védekezést, esetenként majdnemhogy az EU-n belüli „cordon sanitaire” veszélyét vélte felfedezni. A február közepi Schröder–Chirac–Blair-találkozó, a végig intenzív francia–német véleménycsere, majd a legutóbbi napokban megjelent hírek arról, hogy a franciák és a németek esetleg mégiscsak eltérően értelmezik az „úttörő” szerep tartalmát, sőt talán fontosságát és politikai-pszichológiai kihatásait is, csak erősítették az Európa jövőbeli vezetésével, irányításával kapcsolatos vitát.

Nem kétséges, hogy Európának, az európai integrációnak szüksége van világos stratégiára, ennek megvalósításához pedig vezető szerepekre. De nem a keleti bővítés hatásaival és következményeivel szembeni védekezés céljából, hanem azért, hogy Európa megőrizze világgazdasági, és jelentősen növelni tudja világpolitikai szerepét. Annak szellemében, ahogy ezt a 2000 márciusában elfogadott lisszaboni *Agenda* megfogalmazta. A bővítés sikere elválaszthatatlan az Európai Unió érdemi és több területen egyszerre végrehajtandó mélyítésétől. Első alkalommal fordul elő az európai integráció történetében, hogy az egyébként példa nélküli, tíz országra kiterjedő bővítés nem ágyazódik korábban megindított és világos ütemterv szerint zajló mélyítési folyamatba. Miközben számos területen halmozódott fel integrációs reformkényszer, nem is szólva az EU jövője szempontjából meghatározó tagállamok belső reformjainak időszerűségéről, egyetlen vonatkozásban sem rendelkezik a bővülő unió konkrét, ha tetszik negyedévekre lebontott reformmenetrenddel.

A fenti és egyre feszítőbb ellentmondás, aminek feloldása nélkül az eddigi integrációs eredmények is veszélybe kerülhetnek, minden

kétséget kizáróan megköveteli a gyors haladást, pontosabban az áttörést nem egy közösségi politika területén. Aligha valószínű, hogy ebben a törekvésben valamennyi tagállam kezdettől fogva fenntartások nélküli partner lenne. Egyrészt érdekeik az egyes közösségi politikák mélyítésével kapcsolatban eltérőek. Másrészt lehet, hogy osztják az integráció mélyítésével kapcsolatos érveket, de jelenlegi fejlettségi szintjük nem teszi lehetővé, hogy kezdettől fogva az „úttörő” csoport részét képezzék. Ennek hol túl nagy lenne még a gazdasági-pénzügyi kockázata, hol pedig éppen uniós szabályok tartják őket távol a „magcsoporttól” (lásd monetáris unió).

Az integráció jövője szempontjából kulcsfontosságú mélyítésre tehát szükség van, ehhez pedig nélkülözhetetlen a többsebességű integráció gyakorlatának kialakítása. Ennek „intézményi” keretei azonban nem a nagy és kis tagállamok között húzhatók meg, és még jóindulatú félreértés szintjén sem jelenthetik az európai történelemből jól ismert – és súlyos következményekkel terhes – diktátumok „civilizált” formában való folytatását. Metternich Európája éppúgy a múlté, mint Versailles és Trianon Európája. A 21. század kihívásaira nem a sok esetben balsikerű európai történelem megisméltésére tett kísérlettel, hanem újszerű, a klasszikus nemzetállami kereteket meghaladó viselkedéssel és gondolkodásmóddal lehet megtalálni a helyes válaszokat. Ehhez pedig valószínűleg nagyobb mértékben kell változnia néhány nagy ország még mindig a „dicső” múltban gyökerező mentalitásának, mint nem egy, a 21. századra jobban felkészültnek látszó európai kis ország közgondolkodásának.

Az a dilemma, ami a mélyítés szükségessége és az immár 25-tagú integrációban szükségképpen meglévő nézet- és érdekkülönbségek között feszül, csak „úttörő” csoportok képzésével hidalható át. Ilyen csoportok létrehozatalának és működésének azonban világos alapelvei kell, hogy legyenek:

(a) Az egyes „úttörő” csoportok országösszetétele eltérő. Egyetlen ország vagy országcsoport sem sajátíthatja ki az összes „úttörő” csoportot, hiszen aligha hihető, hogy érdekeik minden területen teljesen egybeesnek (amennyiben persze a jövő Európájának követelményeiből, nem pedig az integráción belüli uralkodó szerep igényéből indulunk

ki). Nem lehetnek tartósan vezető és lemaradó, az integráció irányának és sebességének meghatározásából kizárt vagy akár kimaradó országcsoportok. Az európai valóság és a fejlődés követelményei ennél sokkal változatosabbak.

(b) Minden „úttörő” csoportnak nyitottnak kell maradnia további tagállamok befogadására. Ez nemcsak elejét veszi annak, hogy az induló körből kimaradó országok politikusi közegében, még inkább azonban társadalmában felerősödjének a kizártságból fakadó negatív érzések, de egyúttal ösztönzést is jelenthet ezen országok számára, hogy meg-hozzák azokat az intézkedéseket, amelyek eredményeként viszonylag gyorsan tagjaivá válhatnak az „úttörő” csoportnak.

(c) Az „úttörő” csoportok számának korlátozottnak kell maradnia. Ha ugyanis ilyenek túlságosan sok területen jelennek meg, veszélybe kerülhet az európai integráció belső kohéziója. A sikeres és jövőorientált integráció szempontjából kulcsfontosságú hatnyolc területen érdemes ilyen „mag-Európa” létrehozása (intézményi és döntéshozatali kérdések, közös külpolitika, migráció, költségvetés, agrárpolitika, lisszaboni *Agenda* teljesítése stb.).

Magyarországnak alapvető érdeke, hogy aktív szerepet vállaljon az új Európa kialakításában. Ezért minél több területen célszerű megvizsgálni az „úttörő” csoportban való részvétel lehetőségeit, beleértve ennek esetleges gazdasági-társadalmi költségeit és azok csökkentésének módját. A múlt kísértésének állandó felidézése helyett a jövő kihívásaira adandó közös európai válaszra kell összpontosítanunk. Nemcsak nekünk, hanem azoknak is, akik – talán nem is sejtve – múltat idéző kijelentéseket tettek, vagy így viselkedtek az elmúlt időszakban. A múlt meghaladása, a kölcsönös félelmen és bizalmatlanságon való felülemelkedés közös érdek – és egyúttal közös felelősség is.

* * * * *

**Eddig megjelent számaink megtekinthetők
és letölthetők a www.vki.hu weboldalról**